לט: התכלת פרק רביעי מנחות

או גדיל או פתיל. למאי דפריש לעיל דמפתיל שמעינן דבעי ב׳ חוטין תכלת קשיא דהכא דרשינן ליה לאו גדיל לו פתיל וי״ל דהא נמי שמעת מינה כיון דבמד פרשה כתיב גדיל ובמידע כתיב פתיל ומיהו קשה דפתיל מלילת משמע דדרשינן לקמן (דף מב.) אין לילת אלא ענף ויש לומר דמילתיה לילת לאמוטינן דלאמר עשיתון לרוך לפרוד כדאיתא לקמן ובספרי דרש ועשו להם לילת שומע מי יעשה כולה גדילים מ״ל לילת הא כילד כדי שתהא גדיל יוצאת מן הכנף ולילת מן הגדיל והא כריתא קשיא לרבה בר בר חנה וקשה נמי לרב דדרש ליה הכא מפתיל והתם דרש ליה מלילת:

יז)**והוא** גדילים למניינא. תימה מאי דוחקיה דרב למימר גדילים למניינא נימא דקרא בא לומר תרוויהו בעי גדיל ופתיל ויש לדחוק ולפרש דטעם דרבה בר בר חנה משום דדרש גדילים כמו מיעוט אחר מיעוט משום דכתיב בלשון רבים ואע״ג דליכא [a] גדיל כלל וכי תימא אם כן פתיל דכתב רחמנא למה לי מילתיה דאי לא פתיל הוה פסלינן פתיל וגדיל בהדי הדדי קמשמע לן פתיל ורב סבר למניינא ולא למעטו [b] גדילים ותימה רבה בר בר חנה מנא ליה:

ופותליהו מיגדיל. פירש בקונטרס שחוט של כרך מן המניין ובלשון אחר פי׳ שיהא הפתיל דהיינו הענף משולשל למטה ויוצא מן הגדיל ותימה דהא נקרא לן מלילת לקמן (דף מב.) ובמתניתין פירשתי בע״ח שכפלו כעין פתילה והיינו עייף להו מיעף דלקמן (שם):

לבן נמי פטר. פירש בקונטרס אע״ג דלא מינא דכנף הוא ולא יתכן לפי מה שפירשתי לעיל דטוליה בר מתכלת מיקרי מין לבן אלא הכי פירושא אע״ג דכלאים ניהו:

ופליגא דרב נחמן. הוה מלי למימר דמדרבנן הוא אלא משום שהמורלים יש להם לבאר דכריסם יותר מי נמי לא מסתבר ליה כמו שנבאר בסמוך: **ורב** נחמן דאמר בתנא דבי רבי ישמעאל. תימה הא שפיר שני מדרבנן ויש לומר דלא מסתבר ליה למימר הכי אלא מכח נמי מסתברא וכי דחי ליה צריך למצוא תנא מי נמי לא מסתבר ליה לפלוגי אדרשא דמינה מי לא משכח ליה [c] תנא ונראה דמטולטו תנאי מוכח דאית ליה הכנף מין כנף ולא מייתי דתנא דבי רבי ישמעאל אלא לומר דבגדיהם

וגדילא מיגדיל אמר רב יאי גלימא ולא יאי תכלתא רבה בר בר חנה אמר יאי גלימא ויאי תכלתא במאי קא מיפלגי רבה בר בר חנה סבר כתיב [1]גדיל וכתיב [2]פתיל או גדיל או פתיל ורב סבר לעולם פתיל בעינן וההיא גדילים למניינא הוא דאתא [d] גדיל שנים גדילים ארבעה [e] עשה גדיל [f] ופותליהו מתוכו אמר שמואל משמיה דלוי חוטי צמר פוטרין בשל פשתן איבעיא להו של פשתן מהו שיפטרו בשל צמר צמר בשל פשתים הוא דפטר רבינן דתכלת פטרה לבן נמי פטר אבל פשתים בצמר לא או דלמא כיון דכתיב [3]לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך לא שנא צמר בפשתים ולא שנא פשתים בצמר ת״ש דאמר רחבה אמר רב יהודה [a]חוטי צמר פוטרין בשל פשתן ושל פשתן פוטרין בשל צמר חוטי צמר ופשתים פוטרין בכל מקום ואפילו בשיראין ופליגא דרב נחמן דאמר רב נחמן השיראין פטורין מן הציצית איתיביה רבא לרב נחמן [b]השיראין [c]והכלך והסריקין כולן חייבין בציצית מדרבנן אי הכי אימא סיפא וכולן צמר ופשתים פוטרין בהן אי אמרת בשלמא דאורייתא היינו דמישתרו בהו כלאים אלא אי אמרת דרבנן היכי מישתרי בהו כלאים [d] אימא או צמר או פשתים הבי נמי מסתברא דקתני סיפא הן [e] במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין אי אמרת בשלמא דרבנן היינו דמיפטרו במינן אלא אי אמרת דאורייתא צמר ופשתים הוא דפטר אי משום הא לא אירא כדרבא [f]דרבא רמי כתיב הכנף מין כנף וכתיב צמר ופשתים הא כיצד [g]צמר ופשתים פוטרין בין במינן בין שלא במינן שאר מינין במינן פוטרין שלא במינן אין פוטרין ורב נחמן [h] כדתנא דבי רבי ישמעאל [i]דתנא דבי רבי ישמעאל הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים [j]אף כל צמר ופשתים [k]אמר אביי והאי תנא דבי רבי ישמעאל [l] מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל דתנא דבי ר׳ ישמעאל [m] בגד אין לי אלא בגד צמר מנין לרבות צמר גמלים וצמר ארנבים ונוצה של עזים והכלך והסריקין והשיראין מנין ת״ל או בגד:

וגדילא מינגדל. כל לילית היתה גדיל ולא שייר בה ענף כלל: **ולא יאי פכלפא.** משום דלין בה ענף: **גדיל שנים.** כלומר לי׳ הוה גדיל מעשה לך [1] ומשמע ב׳ חוטין דלין גדיל פחות משנים דשמא דכתיב גדילים משמע דרבעה: **עשה גדיל.** מד׳ חוטין שיהם ד׳ חוטין כמוך הטלית ולכשיכפלם ויעשה מהן [2]גדיל יהו שמונה [3]: **ופותליהו מתוכו.** לאותו חוט שכרך בו יהא מן המנין. ל״ש ופותליהו מתוכו תנה פתיל ענף למטה: **חוטי צמר פוטרין בשל פשתן.** לאותם שני חוטין של לבן אם של צמר הן פוטרין בסדין של פשתן עם התכלת [a] ואע״ג דליכא הפשתן מן כנף דהוי של צמר כיון דבכלת [b] עמרא גינהו ופוטר בשל פשתן דהא תכלת כתב רחמנא בהדיא לבן דלמר נמי פוטר בשל פשתן משום לבן: **חוטי צמר ופשתים.** לבן של פשתים ושל [4]צמר תכלת: **פוטרין בכל מקום.** בכל מיני בגד ואפי׳ בשיראים דמהו דתימא שיראין פטורין והוו כלאים שלא במקום מלוה קמ״ל דחייבין **השיראין.** מעיל של משי: **והכלך.** מעיל שעושין מאותן יא) דגיס (הוא בית המולעת) שמגיעים במיני״) שקורין פלוי״ל: **סריקין.** מעיל עשוי מנעורת של משי: **למר ופשתים פוטרין כהן.** קא ס״ד שני חוטין לצמר ושני חוטין לבן של פשתים: **הן.** עלמן כלך וסריקין במינן פוטרין דאם עשה [5] לילית יב) בטלית שהוא מינו יצא: **אלא אי אמרת מדאורייתא.** מחייבין שיראין בלילית היכי פטרה כהו לילית דכלך [c] הא מדאורייתא לילית דלמר ופשתים הוא [d] דפוטרין כדאמרינן לעיל לצמר ופשתים יחדו גדילים תעשה לך: **ורב נחמן.** דלמר לעיל שיראין מדרבנן הוא דמחייבין דאי מדאורייתא לא פטר כהו מינו: **כדתנא דבי ר׳ ישמעאל.** יג) דאומר אין מחייבין בלילית אלא בגד לבד לבד לו בגד ופשתים: **כגדים כתורה פשתים.** על כנפי בגדיהם [6] : **ופרט לך.** ד) בכלאים (דברים כב) וגבי נגעים (ויקרא יג) בבגד לבד לו בבגד ופשתים: **מפיק מאידך תנא כו׳.** דהא לאידך [7] מרבה כל הבגדים: **למר ארבעים ונוצה.** למר של עזים קרי נוצה לפי שאין לך בשאר לבד: **מנין.** שמטמאין בנגעים: **אלמוד לומר לו בגד.** בגד לבד לו [8] בגד ופשתים (שם):

סדין

אף כל צמר **ופשתים.** דאי לאו דאי טעמא לא מפיק ליה מהכנף [1] מין הכנף ור״ת ורש״י פסקו כרבא משום דהוא בתרא: **אף** כל צמר **ופשתים.** תימה מנא ליה דפליג דלמא שאני הכא דאיכא ייתורא דהכנף מין כנף דהכי נמי דרש פרק במה מדליקין (שבת דף מז.) מלו בגד שאר בגדים לתנא דבי רבי ישמעאל ויש לומר דלא דמי דהתם לא מפקינן בגד דקרא ממשמעותיה דלעולם בגד דקרא לבד הוא אלא דמרבינן אף שאר [2] מינין אבל הכא לא דרשא מיניה בשאר מינין מ״מ בגד דכתיב בריש הוי נמי שאר מינין וא״כ מפקת בגד ממשמעותא לי נמי י״ל דרבא לא דרש מיניה מיתורא מידי אלא משום דסבר בגדיהם כל בגדיהם משמע ועלה כתיב הכנף מין כנף שמדבר מן הלילית ולפירוש זה על כרחין תנא דבי רבי ישמעאל לית ליה דרבא: **אמר** אביי האי תנא דבי רבי ישמעאל. פרק במה מדליקין (נס זה שם) אימא דהא מילתא ודאי ליה רבא התם: **בגד** אין לי אלא בגד צמר. פי׳ בקונטרס בנגעים כתיב וקשה מדא״כ לריך לגרום לו בבגד דהכי כתיב [3] גבי נגעים ותו [4] דרשינן ליה למילתא אחריתי [5] ותו היכי ילפינן מנגעים לרבא דמתרץ לה התם דלא מפקא מאידך תנא דבי רבי ישמעאל הא גבי נגעים מרבה שאר בגדים ותו [6] דהתם משמע בפירוש הכי [7] ותו תנן בהדיא דשאר מינין לא מיטמו בנגעים נימא דלא כתנא דבי רבי ישמעאל לכך לריך לפרש דבגדים הוא דכתיב (ויקרא יא) ותימה דא״כ אמאי איצטריך לאתויי נוצה של עזים [8] דאיכא בגד מן הדק שבגדים של עזים וכן מוכח פרק ראשית הגז (מולין קלז.) דממעטו גיזה של שור מתמן לו ולא לשקו ופריך אלא מעתה נוצה של עזים ליחייב אלמא לאו מכלל שק הוי והשתא ניחא הא דמרבה לאחיי מהכא ג׳ על ג׳ בשאר בגדים ודין שק הוי ד׳ על ד׳:

סדין

הרים וכבגליון כתוב דמסתברא טעמא דרבה משום דרבתיב בשתי פרשיות הרי כמו ריבוי אחר ריבוי ואתא למעט ולומר דבחדא סני ורב סבר דבעינן פתיל דהוא גדיל לאמיינא ולא לריבוי אחר ריבוי ע״כ גליון; יח) רש״י ור״ת פסקו כרבא דדרים הכנף מין כנף ושיראין וכלך וסריקין כולן חייבים בציצית מן התורה ומינו פוטר בהן וצמר ופשתים פוטרין בין במינם בין שלא במינם אע״ג דאאמר לעיל צמר בשל פשתן ופשתן בשל צמר היינו דוקא כשהיה להם תכלת שניהנה לדחות משום תכלת אבל השתא שאין לנו תכלת לא ניתנה לדחות כלל ואסור לתלות ציצית צמר בבגד פשתים וציצית פשתים בבגד צמר כר״ל לקמן דאמר דבל היכא דאיכא עשה כו׳ והנא אפשר לקיים שניהם דכך לי צמר כפשתים כיון דאין לנו תכלת ואע״ג דלדידהו נמי חוטי פשתן פוטרים בבגד צמר אע״ג דאפשר לקיים שניהם ולעשות כולן צמר מיהו כיון דלדידהו ניתן לדחות צמר כפשתן משום תכלת ניתן לדחות נמי פשתן בצמר אבל לדידן לא ניתן לדחות כלל; יט) אף שאר כנף אבל; כ) נכי נגעים ועוד דהא מאי בגד מרבה כל בגדים ובמס׳ נגעים משמע בהדיא דאינו מטמא בנגעים אלא בגד צמר ופשתים בלבד. תוס׳ אחרות:

א) אולי ל״ל מאי דוחקיה דרב למימר דגדילים למניינא ולא למדרש דלו גדיל לו פתיל וכו׳.

עין משפט נר מצוה

ג) א מי״ ס״ג מהלכות ציצית הלכה ה סמג עשין סז טוש״ע ס״ח ס״ב סעיף ב: יד ב מי״ ס״ג הלכה ב ועיין בהגהות וכו״ טוש״ע שם סעיף ח:
טו ג מי״ שם הלכה ה טוש״ע שם סעיף ב:
טז ד מי״ שם הלכה ח טוש״ע שם סעיף ח:

מוסף רש״י

גדיל שנים. אי אפשר לעשות גדיל בפחות מפני חוטין גדילין ארבעה. חוטין דמיעטן גדלין שנים וסמיך (בכתבר טו) ונתנו על לילית הכנף פתיל. אמרה תורה עשה מהנך תרגם חוטין גדיל ואחר כדהוו לקי ה׳ חוטין כמתחנן בכנף הבגד (נבמות הו). ופותליהו מתוכו. שיהי תליין פתילין. אלא יעשה שלו גדיל ולא קלת גדיל ולקת ענף (שם). השיראין. מעיל הנעשה משיער המשי והסריקין. עשוי מן המשי הרך המתמלא ומלוי כמשי וקורין לו בלעזיר״ם חייבין בציצית. ולא כתיב דאמר כל בגדי לצר ופשתים דוקא חייבין בלילית מדאורייתא, ל״ב מדרבנן (שבת כ.). כתיב הכנף מין כנף. דהאי כנף קרא יתירא הוא, דהא כתיב על כנפי בגדיהם והוה ליה למיכתב ונתנו על הלילית פתיל תכלת מין כנף. מין הלילית יהא לילית, דהכי משמע לילית של כנף תכלת, ואם של תכלת, לילית של משי הוא, לילית של משי פוטר כה וכתיב צמר ופשתים. בגדים תעשה לך משמע נמי מהן תעשה (שבת כז: ובערי״ן ערמות ד׳). הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם. כגון כשומתת בגלים ושומתת בגלים לא בגד לא עור, ומת ולא בגד ולא כלי עור, ויכן כשכנת ערב ולא בגד ולא עור אחר יהיה עליו שכבת ערב ונו׳, ובגלילים על גבי בגדיהם ופרט לך הכתוב באחד מהן. בשומתת בגדים כלל בגדר לבד ומי פרט. אף כל בגדים הסתומים לגבי כמה מלוי דהוא כמין אב דאיתו אלא לבד ופשתים (שבת כז:). מפקא מאידך. כלומר מוצא הוא מסברת אחד תנא דפליג עליה דלאמתן דמרבי שאר בגדים לשומתת בגלים (שבת כז:). ונוצה של עזים. קרי נוצה על שם שאין נוחין לוחם אלא מוכרין (שם).

שיטה מקובצת

א) ופותליהו מתוכו. פ״ה בלשון שני תנה אחיל ענף למטה. ראף על גב דגמרינן לקמן מציצית [אין ציצית] אלא פתיל מיהו לא דעדיון מיגיה אם הפתיל למעלה או למטה לכן הוצרך לומר ופותליהו מתוכו שיהא הפתיל למטה ועוד י״מ ופתליהו מתוכו לאחר שיתחוב הד׳ חוטין בכנף כופלו כמין פתיל ויהא ה׳ חוטין; ב) אימא או צמר או פשתים. וא״ת לעיל נמי אמאי קאמר ופליגא דרב נחמן לימא כי קאמר רב יהודה או צמר או פשתים וי״ל שהאמורא הרי לו לפרש דבריו כי היכא דלא תיפוק חורבה. תר״ח; ג) הן עצמן במינן; ד) ורב נחמן דאמר כתנא דבי ר״י; ה) ר׳ ישמעאל מפיק מאידך; ו) בגד. שכת דף כ״ו ריבמות דף ד׳; ז) לך הוה משמע; ח) יהו שמונה חוטין הס״ד ומה״ד של שתין אוחם חוטים של לבן אם הם של פשתן מהו ס״פטרו לבגד דצמר עם התכלת ואע״ג; ו) כיון התכלת. שני חוטין והתכלת דעמרא ניגהו; יא) מאותן הגיגים הוא בית התולעת שמצוי במסי; יב) ציצית מהן בטליה; יג) ר׳ ישמעאל דאמר אין חייבין בציצית; יד) ופרט לך הכתוב גבי נגעים; טו) אידך תנא מרבה; טז) או בבגד; יז) וההוא גדילים למניינא הוא דאתא. תימה מאי א) דחקו כו׳ גדיל או פתיל ליכא רב גדיל ופתיל בעינן וי״ל דאר״ב דטעמיה דרבה בר בר חנה משום דכתיב בפרשה אחת גדיל ולא כתיב פתיל ובפרשה אחרת כתיב פתיל ולא כתיב גדיל אלמא אין זה מעכב זה ואשמועינן רב דע״כ לפיגן זה מזה ומה שאמר בזה לריך קמן דדרשינן גדילים למניינא ונגם בפתיל בעינן למניינא אע״ג דלא כתיב ביה אלא ש״מ דילפינן מהדדי להצריך לזה מה שאמר בזה ובתוס׳ אחרות

מסורת הש״ס

ט) (יומות ה: ועי״ש ובכל״ש ובתוספות), כ) פסיל עשה. ל״ק, ג) שבת כ:, ד) שבת מז: מיר מת, (יומות ד:), ה) שבת כו: (יומות ד:, ו) שבת מז:, ז) גדילים ריסיו. ל״ק, ח) ותכלת. ל״ק, ט) תכלת לבן. ל״ק, י) ל״ת מיגיון, כ) דמיגיס. ל״ק, ל) (בכתבר טו), מ) פתיל כלל. ל״ק, נ) פתילים. ל״ק, ס) תנא דמסולטו תנאי דוחקתא לפתיל כו׳. ל״ק, ע) אבל מהאי טעמא לא מיתיק מתכלת. ל״ק, פ) דבפרק כמה אשה יוצאה לרשות. ל״ק, צ) וי״ל דהאי לו כגד לא מתיב בנגעים עיין שם בתוס׳ ד״ה נפקא ליה מלו כגד, ק) דהתם לא משמע הכי דתנן בהדיא דשלר. ל״ק, ר) עיין רש״ר, ש) דשיטין בגדים מן הדק. ל״ק.

תורה אור השלם

1. גדלים תעשה לך על ארבע כנפות בסותך אשר תכסה בה: דברים כב יב
2. דבר אל בני ישראל ואמרת אלהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לדרתם ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת:
במדבר טו לח
3. לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדו:
דברים כב יא

הגהות הב״ח

(א) רש״י ד״ה הן כו׳ עשה אותן לילית: (ב) ד״ה אלא כו׳ דפטר:

לעזי רש״י

פלוצי״ל [פולצי״ל]. סמולת של משי גולמי (העשויה מהחלק החיצוני של הגולם).

רבינו גרשום

תכילתא. ופסול: חוטי צמר פוטרין בטלית של פשתן. רכיון דתכלת מעמרא הוא דפטר של פשתים: כולן. השיראין והכלך והסריקין חוטי צמר ופשתים פוטרין בהן ביחד: הן. בעצמן השיראין: במינן פוטרין. אם הציצית הוא של מינן פוטרין: אלא אי אמרת דאורייתא ציצית דצמר ופשתי הוא דפטרי ולאו ציצית דשאר מינין: כדרבא דסבר דמדאורי׳ נמי ציצית דשאר מינין פוטרין במינו דרבא רמי כתיב כו׳: ורב נחמן דאמר שיראים פטורין מן הציצית מדאורייתא אמר כדתנא דבי ר׳ ישמעאל הואיל ונאמרו בגדים בתורה סתם כגון על כנפי בגדיהם וכגון גבי שרצים וכל כלי עץ או בגד ופרט לך הכתוב באחד מהן צמר ופשתים. נבי נגעים דכתיב בבגד צמר או בבגד פשתים:

שיטה מקובצת (המשך)

כתבו תי״ל דפסחבדא דשעמא דרבה בר בר חנה דכיון בשתי פרשיות הרי כמו ריבוי אחר ואתא למעט ולומר דבחדא סני לא בעינן תרייהו. וא״ל רב לדידך דאמרת כיון דכתיבי בשתי פרשיות לא מעכבי להו אלא הא דאמר גדילים [למניינא] מנא לך בפתיל מניינא הרי אתה מודה לי שצריך מניינא אלמא אתה צריך למילף פתיל מגדיל וא״כ בכאן דכתיבי אהדדי ודי ובענין דחרייהו כך תירץ

Torah-Box.com
diffusion du judaïsme aux francophones
Tél. FR : 01.80.91.62.91 - Tél. ISR : 077.466.03.32 - contact@torah-box.com